

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Μ. ΤΡΙΤΗ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2013

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο:

A1. Επειδή, όμως, η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλον, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης. γιατί η πόλη είναι κάποιο σύνολο πολιτών. Άρα, λοιπόν, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και τι είναι ο πολίτης. Γιατί για τη λέξη πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες · δηλαδή δεν υπάρχει μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης· γιατί κάποιος που είναι πολίτης σ' ένα δημοκρατικό πολίτευμα πολλές φορές δεν είναι πολίτης σ' ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

Ο πολίτης δεν είναι πολίτης με κριτήριο το ότι ζει σε ένα συγκεκριμένο τόπο (γιατί και οι μέτοικοι και οι δούλοι μοιράζονται έναν κοινό τόπο με τους πολίτες) ούτε (είναι πολίτες) αυτοί που (απ' όλα τα πολιτικά δικαιώματα) έχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στο δικαστήριο ως εναγόμενοι και ενάγοντες (γιατί αυτό το δικαίωμα υπάρχει και σε κάποιους άλλους – μολονότι πολίτες άλλων πόλεων – χάρη σε ειδικές συμφωνίες...)

B1. Ο Αριστοτέλης, προκειμένου να διερευνήσει την έννοια της «πολιτείας», κρίνει απαραίτητο να εξετάσει προηγουμένως την έννοια της πόλης, γιατί ο ορισμός του πολιτεύματος στηρίζεται στον ορισμό αυτής.

Αρχικά, λοιπόν, διευκρινίζει για ποιους λόγους κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση της πόλης από την άποψη της συνεκτικής αρχής της, δηλαδή του πολιτεύματος.

Ο πρώτος λόγος που επιβάλλει τον εκ νέου ορισμό της πόλης είναι η διχογνωμία για τη «νομιμότητα της εξουσίας» («Νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν ... τὸν τύραννον»). Ο Αριστοτέλης ουσιαστικά διδάσκει ότι πρέπει να εξετάσουμε την έννοια «πόλη», καθώς διατυπώνονται διαφορετικές και αντικρουόμενες απόψεις για το ποιος έχει την ευθύνη για τη λήψη και την τέλεση μιας πολιτικής πράξης. Έτσι, άλλοι υποστηρίζουν ότι την ευθύνη την έχουν όλοι οι πολίτες, ενώ άλλοι ότι υπεύθυνοι για τις αποφάσεις αυτές είναι οι εκάστοτε φορείς εξουσίας, οι ολιγαρχικές κυβερνήσεις ή ένας τύραννος. Με άλλα λόγια η πόλη δε φέρει ακέραια την ευθύνη των ενεργειών της, αλλά αυτή ταυτίζεται με τους συγκεκριμένους και μόνο κάθε φορά φορείς εξουσίας. Υπό αυτή την έννοια και κάθε νέα κυβέρνηση μιας πόλης προσπαθεί να αρνηθεί οποιαδήποτε ευθύνη για τις πράξεις της προηγούμενης υποστηρίζοντας ότι δεν πρόκειται για ενέργειες της πόλης, αλλά για ενέργειες του ολιγαρχικού ή τυραννικού καθεστώτος.

Ο Αριστοτέλης εκφράζοντας αυτές τις απόψεις φαίνεται να έχει υπόψη του το ιστορικό παράδειγμα της διένεξης των Πλαταιέων και των Θηβαίων που καταγράφεται στο τρίτο βιβλίο (III 62) των *Ιστοριών* του Θουκυδίδη. Εκεί αναφέρεται ότι οι Πλαταιείς κατηγορήσαν τους Θηβαίους για τον «μηδισμό» της πόλης τους κατά τους Περσικούς πολέμους και ότι οι Θηβαίοι απάντησαν στη βαριά αυτή κατηγορία με την εξής

φράση: «δεν ήταν η ξύμπασα πόλις που έπραξε τούτο, αλλά η δυναστεία ὀλίγων ἀνδρῶν που τότε εἶχε τὰ πράγματα», που τότε είχε, δηλαδή, την εξουσία στην πόλη. Η «αμφισβήτηση» γίνεται πιο φανερό και πιο απτή, όταν κάποια στιγμή αλλάζει σε έναν τόπο το καθεστώς. Σε τέτοιες περιστάσεις δεν είναι καθόλου σπάνιο το νέο καθεστώς να μην αναγνωρίζει ούτε τις συμφωνίες που είχε συνάψει το προηγούμενο καθεστώς. Η δικαιολογία - εξήγηση που προβάλλεται τότε είναι ότι «τις συμφωνίες δεν τις έκανε η πόλις –εμείς θα λέγαμε: το κράτος– αλλά ο συγκεκριμένος, κατά τη συγκεκριμένη εκείνη εποχή, φορέας της εξουσίας».

B2. Ο Αριστοτέλης έχοντας εξετάσει με την αναλυτική μέθοδο τα συστατικά στοιχεία της πόλης οδηγείται επαγωγικά στη διατύπωση ενός ορισμού της, ο οποίος ουσιαστικά αποτελεί τη σύνθεση των στοιχείων που την απαρτίζουν.

Πόλις λοιπόν, είναι το σύνολο των πολιτών «τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος» που μπορούν να συμμετέχουν στην πολιτική και δικαστική εξουσία· δηλαδή είναι το σύνολο των ενεργών πολιτών, των συμμετεχόντων στα κοινά. Η αντωνυμία «τοιούτων» αναφέρεται στα επαρκή κριτήρια της ταυτότητας του πολίτη (συμμετοχή στη δικαστική και βουλευτική εξουσία). Ειδικότερα η συμμετοχή στις δικαστικές εξουσίες είναι ουσιώδες στοιχείο για τον ορισμό του πολίτη. Για τον Πλάτωνα η μη συμμετοχή σ'αυτές ισοδυναμούσε με μη συμμετοχή στο σύνολο των λειτουργιών της πόλης: «ὁ γὰρ ἀκοινῶνητος ὢν ἐξουσίας τοῦ συνδικάζειν ἡγεῖται τὸ παράπαν τῆς πόλεως οὐ μέτοχος εἶναι».

Επιπλέον, το σύνολο των πολιτών πρέπει να είναι «ίκανόν», δηλαδή επαρκές αριθμητικά. Στο επίθετο αυτό διαφαίνεται η αριστοτελική αντίληψη για την αριθμητική ισορροπία του

ανθρώπινου δυναμικού της πόλης· ο πληθυσμός της πόλης, του οποίου βασικό γνώρισμα αποτελεί η άμεση και ενεργός συμμετοχή στις σημαντικότερες λειτουργίες της, πρέπει να είναι ικανοποιητικός, δηλαδή ούτε πολύ μεγάλος, ούτε πολύ μικρός, προκειμένου να διασφαλιστεί η αυτάρκεια και η ευνομία. Άλλωστε σε άλλο σημείο των Πολιτικών του ο Αριστοτέλης επιβεβαιώνοντας την άποψη αυτή διδάσκει ότι «ή...πόλις πλήθός ἐστιν οὐ τὸ τυχὸν ἀλλὰ πρὸς ζωὴν αὐτάρκες,... ἐάν δέ τι τυγχάνη τούτων ἐκλείπον, ἀδύνατον ἀπλῶς αὐτάρκη τὴν κοινωνίαν εἶναι ταύτην».

Κατά συνέπεια, ἀπώτερος σκοπὸς τῆς πόλης εἶναι ἡ αὐτάρκεια «πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς», ἡ ὁποία συνδέεται ἀμεσα με τὸ «εὖ ζῆν» τῶν πολιτῶν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ πόλις ἐπιδιώκει νὰ πετύχει τὴν οικονομικὴ τῆς αὐτοτέλεια που εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν εὐδαιμονία τῆς. Ἡ λέξη αὐτάρκεια εἶναι παράγωγη ἀπὸ τὸ ἐπίθετο αὐτάρκης, καὶ αὐτὸ πάλι ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀντωνυμία αὐτός καὶ τὸ ρῆμα ἀρκέω-ῶ. Στὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία ἡ αὐτάρκεια εἶναι καὶ «τέλος» καὶ «βέλτιστον» (τελικὸς στόχος καὶ κάτι τὸ ἔξοχο) καὶ ἡ πόλις διαφέρει ἀπὸ τὶς ἄλλες κοινωνικὲς οντότητες (οικογένεια, χωριό), ἐπειδὴ ἔχει αὐτάρκεια· στὸ δικό μας χωριό ἡ πόλις χαρακτηρίζεται «τέλεια», ἀκριβῶς γιὰτί τίποτε ἄλλο δὲν χρειάζεται πέρα ἀπὸ αὐτὴν ὁ πολίτης, ἀφοῦ ἡ πόλις εἶναι αὐτάρκης, μπορεῖ δηλαδὴ καὶ μόνη τῆς νὰ τοῦ χαρίσει τὸ πιο μεγάλο ἀγαθό, που εἶναι τὸ εὖ ζῆν, ἡ εὐδαιμονία. Μια πόλις λοιπὸν εἶναι αὐτάρκης: ἀν ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέση τῆς εξασφαλίζει ἀφθονὰ τὰ υλικά ἀγαθὰ καὶ τὴ βοηθάει στὴν ἐμπορικὴ τῆς ἀνάπτυξη, ἀν ἔχει τὶς ἀπαραίτητες ἀμυντικὲς δυνατότητες, ἀν διαθέτει σύστημα χρηστῆς διοίκησης καὶ, προπαντός, ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἐπομένως ἀν εἶναι ἀνεξάρτητη ἢ, με ἄλλα λόγια, ἀν δὲν χρειάζεται ἐξωτερικὴ βοήθεια, γιὰ νὰ καλύψει τὶς υλικὲς καὶ ἠθικὲς – πνευματικὲς –

κοινωνικές ανάγκες της. Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης ανέφερε ότι χρησιμοποιούμε τη λέξη «αυτάρκεια» όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή άξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο.

Η πόλις συγκροτήθηκε με σκοπό την εξασφάλιση της ζωής (του ζῆν) των ανθρώπων, όμως χάρη στην αυτάρκεια που έχει πετύχει, υπάρχει με σκοπό την εξασφάλιση της καλής ζωής (του εὖ ζῆν), δηλαδή της ευδαιμονίας. Στην πολιτική φιλοσοφία του Αριστοτέλη η αυτάρκεια της «πόλεως» ταυτίζεται με την εὐδαιμονία των πολιτών, με το εὖ ζῆν. Η θεώρηση αυτή εντοπίζεται στη λέξη «τέλεια» του μεταφρασμένου αποσπάσματος που παρατίθεται. Μέσα στη λέξη αυτή ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη τέλος, μια λέξη που δήλωνε τον σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δεν δήλωνε ό, τι η δική μας λέξη τέλος· ίσα – ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στη συγκεκριμένη λοιπόν περίπτωση το επίθετο «τέλεια» λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (οικία – κώμη – πόλις)· με το νόημα αυτό η στιγμή της ολοκλήρωσης δηλώνει και το τέλος της εξέλιξης (η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση).

Επομένως συνάγουμε ως συμπέρασμα ότι στον ορισμό της πόλης διαφαίνονται καθαρά οι θεμελιώδεις αριστοτελικές θεωρήσεις για τον τελεολογικό χαρακτήρα της ύπαρξης των όντων και την αυτάρκεια που διέπει την ανθρώπινη ύπαρξη. Ενώ αξίζει να επισημανθεί και η σημασία που δίνει ο Αριστοτέλης στον ανθρώπινο παράγοντα, ο οποίος έχει πολιτική υπόσταση.

B3. Σχολικό Βιβλίο σελ. 179: «Για ποιον στην πραγματικότητα... Ηθικών Νικομαχείων του».

B4. α. σκέψη
διαβάτης
αντικείμενο
περιορισμός
έπος

β. ἔστιν
ἰδεῖν, ὀρῶμεν
συνεστῶτων
καλεῖν
μετέχοντες, ὑπέχειν

Αδίδακτο κείμενο:

Γ1. Αν κάποιος είχε την πρόθεση, άνδρες Αθηναίοι, να συζητάει για κάποια καινούργια υπόθεση, αφού περίμενα, ωστόσο εκφράσουν τη γνώμη τους οι περισσότεροι από εκείνους που συνηθίζουν να μιλούν, αν μου άρεσε κάτι απ' όσα ειπώθηκαν, θα ησύχαζα, διαφορετικά, τότε κι εγώ θα προσπαθούσα να αναφέρω όσα γνωρίζω. Επειδή όμως τώρα σκεφτεστε γι' αυτά, για τα οποία πολλές φορές αυτοί έχουν αναφερθεί πρωτύτερα, πιστεύω εύλογα, αν και σηκώθηκα πρώτος, ότι θα φαινόμεν ότι μιλάω μετά απ' αυτούς. Αν λοιπόν τα πράγματα πήγαιναν καλά, καθόλου δε θα χρειαζόταν να συμβουλευεί κανείς· επειδή όμως, όλοι γενικά βλέπετε πόση δυσκολία, παρουσιάζουν, θα επιχειρήσω,

συνεπώς, να προτείνω όσα θεωρώ ότι είναι άριστα. Κατ' αρχάς λοιπόν πρέπει εσείς εκείνο να γνωρίζετε, ότι δηλαδή τίποτα απ' όσα κάνετε, όταν βρισκόσαστε στον πόλεμο, στο μέλλον δεν πρέπει να κάνετε, αλλά όλα τα αντίθετα.

Γ2. α. τὰς πλείονας / πλείους, τοῖς ῥηθεῖσι, τῷ πράγματι, τοιαῦτα, πασῶν.

β. προθοῦ, ἤγαγε, πειρῶνται, γνώσεσθαι, ἀποφανεῖ / ἦ.

Γ3. α. τῶν εἰωθότων = ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο υποκείμενο οἱ πλείστοι

μοι = αντικείμενο στο ἤρεσκε

αὐτός = ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο ενν. υποκείμενο ἐγώ

ἐγνωκέναι = υποκείμενο του ἀπρόσωπου ρήματος δεῖ, τελικό ἀπαρέμφατο

ῶν = αντικείμενο στο ἐποιεῖτε ἀπό ἐλξη του αναφορικού τούτων ἃ ἐποιεῖτε

β. Υπόθεση: εἰ μὲν ἤρεσκε τι μοι τῶν ῥηθέντων (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)

Απόδοση: ἤσυχίαν ἂν ἤγον (δυνητική οριστική)

Πρόκειται για το 2^ο εἶδος «Το αντίθετο του πραγματικού»

Ὁ ῥήτωρ εἶπεν ὅτι, εἰ μὲν ἤρεσκε τι αὐτῷ τῶν ῥηθέντων, ἤσυχίαν ἂν ἤγε.

Ὁ ῥήτωρ εἶπεν, εἰ μὲν ἤρεσκε τι αὐτῷ τῶν ῥηθέντων, ἤσυχίαν ἂν ἄγειν.

γ. ὅτε ἦτε / ἦστε